

Graffitifrågan i Sverige

- två städers förhållningssätt

Abstract

The chosen task in this thesis is to compare two projects of importance on the impact on the approach to graffiti in Norrköping and Göteborg. My main source for empirical findings was interviews. I have examined the Norrköping project Canslit including legal graffiti walls and a graffiti school and the political process around it. This was compared to the Göteborg project kulturprojekt Röda Sten, which is a cultural center that happens to be covered in illegal graffiti. The conclusion was that due to the very detailed plans and well-functioning communications between actors in the Norrköping project, this has resulted in a creative, tolerant approach to graffiti still with low rate of illegal graffiti. In the Göteborg case, many non-decisions from Röda Sten and the Göteborg Culture Committee among others has taken place, and there is no clear forums for discussion. Therefore, the approach to graffiti is still uncertain and somewhat aggressive but discussion between actors are opening up. The projects effect on illegal graffiti is hard to estimate.

Nyckelord: graffiti, beslut, icke-beslut, jämförelse, kulturprojekt

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Avgränsningar	2
1.3	Disposition	3
1.4	Metod och källor	3
1.4.1	Intervju som metod.....	3
1.4.2	Komparationen som metod	5
1.4.3	De tre dimensionerna	5
1.5	Teori.....	6
1.5.1	Beslutsprocesser	7
1.5.2	Verkställande av beslut	8
2	Bakgrund – graffiti i Sverige	10
3	Aktörsdimensionen	11
3.1	Fallet Norrköping	11
3.2	Fallet Göteborg.....	12
3.3	Jämförelse av aktörsdimensionen.....	13
4	Processdimensionen	15
4.1	Fallet Norrköping	15
4.2	Fallet Göteborg.....	16
4.3	Jämförelse av processdimensionen	18
5	Effektdimensionen	20
5.1	Fallet Norrköping	20
5.2	Fallet Göteborg.....	20
5.3	Jämförelse av effektdimensionen	20
6	Slutdiskussion	22
7	Referenser	25
8	Bilaga - Intervjumanual	27

8.1	Aktörs och processansats	27
8.2	Effektansats	27

1 Inledning

Debatten om tycke och smak vad det gäller konst är något som sällan statsvetare bryr sig om. Om något konstverk är vackert eller fult anses som något andra discipliner inom vetenskapen bör hantera. Men vad händer då när en konstform tar plats i det offentliga rummet utan att politiker och allmänhet har fått säga sitt, utan istället genom illegal verksamhet? Helt plötsligt blir en sådan konstform en demokratifråga, en fråga om vem som har makten över det offentliga rummet, eller om hur starkt den offentliga makten skall agera eller vad den ska signalera till landets medborgare.

En sådan konstform är graffiti, även kallad spraykonst. Denna gjorde sitt intåg i svenska städer under 80-talet (Jacobson, Staffan, 1996. s. 169). Då denna konstform framförs på offentliga och privata byggnader är den så gott som alltid olaglig och går under brottsbalken som skadegörelse. Vid första anblicken ter det sig alltså självklart som ett dilemma som polisen först och främst bör hantera. Däremot är kostnaderna för sanering något som ofta vältras över på kommunens och fastighetsägarnas budgetar och därför har frågan om vilket angreppssätt som är bäst ofta diskuterats. Debatten när det kommer till angreppssätt brukar dela upp sig i två läger, i den så kallade nolltoleranslinjen eller "Broken Window"-linjen¹, alternativt en tolerant linje som bygger på att de aktiva ska få känna sig delaktiga i samhället och utöva sin aktivitet inom ramen för legala fritidsaktiviteter. Valet av angreppssätt har på sina håll lett till hård ideologisk strid som fått känslorna att svalla, till exempel i Stockholm, då kulturborgarrådet Birgitta Rydell (fp) stängde igen en graffitiutställning på ett konstgalleri genom att koppla graffiti till olagligt klotter och hänvisa till att "klotret är ett av våra största samhällsproblem och måste bekämpas" (Svenska Dagbladet 2002-01-10). Hur detta fenomen har hanterats är därför menar jag av stort statsvetenskapligt intresse, då frågan är kontroversiell och svårhanterlig.

Graffitikulturen i övrigt har varit föremål för relativt stort intresse från forskningens sida, dock från andra infallsvinklar än den statsvetenskapliga. Inom konst (Jacobsson 1996), kulturvetenskap och sociologi har den diskuterats livligt vad gäller estetik, ungdomskultur och gruppstillhörighet (Holmgren, 2004). Verklig förd politik kring problemet med graffiti har diskuterats mer sällan, än mindre hur åtgärder såsom projekt och lagliga väggar uppkommit och turerna kring dem.

¹ Teori om att yttre fysisk förslumning av ett område leder till ökad social förslumning vilket leder till en ond spiral som kan motarbetas genom att området hela tiden hålls rent och helt.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att analysera och jämföra två förhållningssätt gentemot graffiti i två olika svenska städer, nämligen Norrköping och Göteborg. Detta ska göras genom fallstudier av två verksamheter, nämligen Kulturföreningen Röda Stens arbete i Göteborg och graffitiprojektet Canslit i Norrköping, samt viktiga involverade aktörer kring dessa verksamheter. De frågor som skall besvaras är:

- Vilka generella skillnader finns mellan dessa verksamheter?
- Vilka är aktörerna bakom dem?
- Hur har dessa aktörer agerat kring dessa verksamheter?
- Går det att påvisa några skillnader på effekterna på det olagliga målandet i de två fallen?

Detta syfte avser att ringa in de intressanta fenomen som jag vill studera. Eventuella normativa ställningstaganden kring vilket förhållningssätt som är bäst överlämnas till läsaren och är inte föremål för uppsatsen, trots att den till viss del kan ses som utvärderande. Sett i en större kontext kan även syftet vara att ge ett exempel på hur olika instanser inom statsapparaten kan hantera nya yttringar, beteenden och kulturer i det svenska samhället idag.

1.2 Avgränsningar

En viktig avgränsning att göra i en uppsats med detta syfte är just vilka som räknas som aktörer och vars agerande bör tas med i uppsatsen. Denna avgränsning följer här på grundval av två kriterier, nämligen att en aktör ses som viktig i påverkandet av processen kring hur verksamheten i de två fallen utvecklas, samt att data finns tillgängligt om just denna aktör inom ramen för uppsatsen. Prioriteringen av vad som är en viktig aktör gör jag således själv. Som exempel kommer vad enskilda personer skrivit i någon debattartikel riktad till kommunen i graffitiifrågan inte räknas som viktig aktör. Tidsperioderna som skall jämföras är i Norrköping åren 1994-1998 samt Göteborg 2001-2005. De har sitt ursprung i att åtgärderna genomfördes under dessa perioder och att tiden före, under och även något efter måste analyseras för att frågeställningarna ska kunna besvaras.

1.3 Disposition

Uppsatsen är efter syfte och avgränsningar disponerad så att första kapitlet fortsätter med inledande delar såsom metod och teori. Metoden motiverar vidare mitt val av metod för att införskaffa data samt tillvägagångssätt när jag sorterar och presenterar denna, samt berättar hur analysen kommer att gå till. Teorin handlar i huvudsak om beslutsprocesser och hur olika strukturer och kulturer mellan aktörer skapar olika beslut. Bakgrunden är i huvudsak en kortare genomgång av graffitins historia, vad graffiti betyder, vad min definition av graffiti kommer att vara, samt hur den utvecklades i USA och sedan kom till Sverige. Sedan är analysen uppdelad i delarna Aktörsdimensionen vad gäller Norrköping och Göteborg samt jämförelse dem emellan. Sedan följer Processdimensionen som är disponerad på samma sätt, sedan den kortare effektdimensionen som även den utformad på samma sätt och visar samt jämför empirin kring graffitins eventuella ökning eller minskning. Slutligen så knyts säcken ihop i slutet med en applicering av teorin och en diskussion kring eventuella orsakssamband som inte rymts inom ramen för arbetet samt slutsatser. Sist finns referenslista och bilagor.

1.4 Metod och källor

I arbetet med att komma åt hur aktörer agerat och hur processer gick till måste målet vara att komma så nära dessa som möjligt. Vad som skett finns i viss mån dokumenterat skriftligt, men sällan är dock sådana dokument och skrivelser tillräckligt kompletta för att kunna utgöra en stadig empirisk grund. Därför används intervjuer med de inblandade aktörerna, för att kunna komplettera bilden av vilka som agerade avsevärt, då mängden information blir större än i skriftliga källor.

1.4.1 Intervju som metod

För intervjuer måste valet göras mellan kvantitativa och kvalitativa intervjuer. Varför kvalitativ intervjuteknik kommer att användas här beror även detta på de större mängder information som denna form ofta kan utvinna jämfört med kvantitativa sådana. Denna metod ger minsta möjliga styrning från forskaren, istället låter man som i ett vanligt samtal personen svara fritt (Magne Holme et al 1997. s. 99). Dock måste någon struktur komma ifråga för att styra samtalen i den mån att de ger data som hjälper forskaren att besvara sin frågeställning. Här kommer vikten av en välarbetad intervjumanual in. Den behöver inte följas exakt, (Magne Holme et al 1997. s. 101) men syftar till att styra samtalet, dock i minsta

möjliga mån för att inte snedvrیدا de svar som vi får. Risken med en alltför snäv manual är att viktiga data går förlorade. Istället ska den finnas där för att ge struktur till samtalet för att i sin tur hjälpa oss i svaret på frågeställningen. Den kvalitativa intervjuens vinster består just i det samtalsmässiga i informationsinsamlandet. Genom att bete oss som i ett samtal är sannolikheten också större att människor öppnar upp sig och delar med sig av information som inte annars hade funnits tillgänglig. Utan någon styrning är risken att intervjuerna ger svar på helt andra frågor än de som skall besvaras inom ramen för arbetet uppenbar.

En sådan manual kan se ut på flera sätt, naturligtvis beroende på vilka frågor som man söker svaret på. Då mycket deskriptiv data skall samlas in i arbetet snarare än rena åsikter kommer ungefär samma intervjumanual att användas för alla som skall intervjuas, oavsett befattning. Däremot kommer frågor läggas till och dras ifrån med hänsyn till vem som intervjuas. Frågor om Röda Stens pågående arbete blir lite fel att fråga en polis. Hur sedan förloppen sett ut är mer av deskriptiv karaktär. Frågorna har utformats med hänsyn till just mina specifika frågeställningar i uppsatsen. De är tänkta som en ram för de frågor som ställs, snarare än en detaljerad genomgång av alla frågor i samtalet (Magne Holme et al, 1997. s. 108)

Manualen har flera hur-frågor. Dessa används för att kunna beskriva ett förlopp, hur det gick till, vad som hände. Detta är den kanske allra viktigaste biten i uppsatsen, då det är just dessa förlopp som skall jämföras städerna emellan. Vidare vill frågor som "Vilka var aktörerna?" besvara en annan viktig del av frågeställningen, nämligen vilka aktörerna bakom projekten var. Då så gott som alla medborgare i samhället i någon mån är aktörer i frågan, måste vi göra en individuell bedömning för varje aktörer vi stöter på för att hitta de viktigaste, vilket frågor som t ex "Vilken roll spelade ditt/ert agerande?" syftar till att göra.

Då intervjuer kan göras över telefon blir metoden relativt tillgänglig, även om detta ger något mindre information. Vi kommunicerar ju även med kroppsspråk och annan kontextuell kommunikation som över telefon blir förbisedd. Kostnaden blir således lägre via telefon. Nackdelar kan vara, särskilt om händelserna är gamla, att den intervjuade har glömt företeelser, eller agerar i egenintresse och därmed framställer sig själv eller sin part i bättre dager. En sådan möjlighet måste under insamlandet konfronteras genom att ständigt jämföra uppgifter samt undersöka tveksamma uppgifter så noga som möjligt.

Vad beträffar intervjuer generellt finns en mängd frågor som måste tas i beaktning. För att få fram intressanta fakta måste tillit byggas mellan forskaren och den intervjuade (Magne Holme et al, 1997. s. 105). Detta är troligtvis enklare ur perspektivet av en politisk process än om frågan som istället skulle behandlas rörde de intervjuades privatliv eller dylikt. För att kunna bygga upp ett sådant förtroende krävs att man inte rusar för snabbt på kärnfrågorna, som kan vara känsliga, utan försöker känna sig fram i riktning mot området man vill undersöka. På förhand vet man sällan exakt hur väl insatta de intervjuade är på det område man vill undersöka, något som man bör ta reda på genom att ta fram frågor i riktning mot detta område på ett försiktigt sätt. Många människor skulle säkerligen slå ifrån sig och säga att de inte vet något om frågan om den skulle

slängas i ansiktet på dem. Samtidigt är det även en risk i att detta ”tillitsbyggande” går för långt. Byggs ett väldigt starkt förtroende upp mellan parterna kan detta istället leda till att forskaren får de svar hon/han vill höra. Intervjun kan utvecklas till ett ständigt samförstånd angående olika frågor, något som slätar över och påverkar faktainsamlandet negativt. Detta är naturligtvis också något som måste undvikas (Magne Holme et al, 1997. s. 106)

1.4.2 Komparationen som metod

Jämförandet av olika fall inom statsvetenskapen är en gammal beprövad metod. Då laboratorielika förhållanden likt naturvetenskapen är mer eller mindre omöjliga att skapa så blir komparationen en oundviklig metod om vi vill kunna uttala oss i generella termer om det politiska livet (Marsh et al, 2002. s. 251). Komparationen blir en så kallad ”small N” -studie då endast två fall skall jämföras. Komparationen blir kvalitativ då inga kvantifierbara variabler skall jämföras utan snarare processer och aktörer. Inom ramen för nuvarande uppsats så är poängen att med hjälp av komparationen som verktyg jämföra två fall för att kunna visa främst på skillnader fallen emellan, då det är skillnader i hanterandet av graffiti som är det intressanta.

Tidsperioderna som valts att granska är i Norrköping 1994-1998 och i Göteborg 2001-2005 (mitten på 2005). Dessa är valda med utgångspunkt i redan kända fakta att det var i början av dessa perioder som de största aktörerna på ett eller annat sätt började diskutera problematiken med graffiti i respektive stad. Problem kan förekomma när så skilda tidsperioder skall jämföras, men i den mån sådana dyker upp skall de hanteras och kommenteras efterhand i arbetet och deras effekt bedömas.

1.4.3 De tre dimensionerna

Den rent praktiska jämförelsen kommer att genomföras genom att centrala aspekter i insamlad data ställs mot varandra i Norrköpingsfallet gentemot Göteborgsfallet. Sortering av data kommer att ske i en uppdelning av tre olika dimensioner, nämligen:

- Aktörsdimensionen
- Processdimensionen
- Effektdimensionen

Att i sådana dimensioner analysera data i en jämförande analys är en stor hjälp för både författare och läsare. De syftar till att ta fram relevanta data för dem samt gör dem praktiskt genomförbara. De har valts på grund av deras relevans till

frågeställningarna och strukturerar upp forskningsprocessen till förmån för analysens genomförbarhet och förståelsen för den. Den använda teorin gällande beslutsprocesser handlar mycket om att ställa frågorna ”Vilka agerade”?, ”Hur”?, och ”Vad blev effekterna”?. Dessa frågor ligger även till grund för dimensionerna, vilket kommer att underlätta för att kunna staka ut och förklara dessa beslut. Slutligen syftar dimensionerna även till att ge en kronologisk struktur till uppsatsen.

Aktörsdimensionen ämnar till att fokusera på aktörsfrågan. Vilka som varit med och format förhållningssätten gentemot graffiti är centralt för att förstå hur projekten skapades, vem som i tidigt skede har inflytande över dem och därmed besvara frågeställningen. Processdimensionen skall i större detalj beskriva aktörernas fortsatta agerande och processens förlopp under tidsperioden. Vissa aktörer som kommer in i på arenan i periodernas slutskeden kan hända inte tas upp förrän här. Aktörernas handlingar är i fokus i större utsträckning i denna dimension. Effektdimensionen är av vikt för att försöka återge även skillnader i effekten på den olagliga graffiti i respektive fall. Denna dimension kommer att bli tämligen kort och koncis då endast lite empiri från intervjuerna samt viss statistik kommer redovisas och kommenteras i den mån sådan finns att hitta. Trots att data kommer fördelas ganska ojämnt över dimensionerna finner jag alla tre av stor vikt för att kunna besvara syftet.

1.5 Teori

Teori och problemformulering är i ett ständigt samspel med varandra. Syftet med teori är att göra verkligheten förståelig ur ett visst perspektiv och därmed även hjälpa till att besvara den frågeställning som forskaren satt upp att besvara. Teori kan förklaras som en ”tankemässig abstraktion av verkligheten” (Lundquist, 1993. s. 65), något som förenklar den komplexa verkligheten och gör den greppbar. Valet av teori hänger även intimt samman med de problem/frågeställningar som forskaren ämnar att besvara, då främst vad gäller abstraktionsnivå.

Den i detta arbete valda abstraktionsnivån är tämligen låg, två fall skall endast jämföras med varandra. I gengäld behövs det då en teori som kan ta fram det generella i de två fallen och därmed göra en jämförelse enkel att genomföra och lätt att förstå. De teorier som kommer att användas är teori för beslutsprocesser och hur dessa fungerar. Vilka som agerar och hur dessa agerar kan ses som kedjor av beslut, där beslutsprocessen kan delas upp i olika plan för att se var processerna i de två fallen liknar varandra samt avviker från varandra. Problemet med agerandet från olika instanser är att beslutsprocesserna är många och sker hela tiden parallellt, vilket kan göra tillämpningen av teorin rörig. Detta hanteras av den valda metoden i stor utsträckning, varpå likheter och skillnader när de upptäcks kan hjälpa till att förklaras med teorin kring beslut.

1.5.1 Beslutsprocesser

Teorier om beslutsprocesser finns dock i överflöd och skiljer sig väldigt mycket åt sinsemellan. Den valda teorin har inte fantastisk ambitionsnivå, men bör ändå på ett fruktbart sätt kunna hjälpa till att besvara arbetets frågeställningar.

Det första vi behöver göra är att definiera vad ett beslut och en beslutsprocess är. Den valda definitionen av beslut är ett genomfört val av flera alternativ. Beslut handlar om att ta ställning till information vid en given tidpunkt. Snabbt inser vi att beslut fattas hela tiden i så högt tempo i våra liv att vi inte tänker på det, något som reducerar definitionen för arbetet till att endast omfatta de mer formella beslut som påverkar arbetet som uppsatsen syftar till att förklara. Beslutsprocess är däremot ett mer svåravgränsat begrepp. Även verkställandet av ett beslut bör inkluderas (Jacobsen et al, 2002. s. 366) då det empiriskt visat sig att något beslutat alltför sällan verkställs på det sätt som var tänkt i början av processen. Jacobsen & Thorsvik sätter upp en modell för beslutsprocesser. Deras modell bygger på följande indelning av beslutsprocessen:

Insamling av information	Val mellan alternativ (Beslut)	Verkställande
--------------------------	--------------------------------	---------------

Då beslut fattas i sådan omfattning inom t ex alla de organ, nätverk och institutioner som styr en stad i det här fallet, samt är så pass tätt knutna till verkställande, så liknar processen mer kedjor än just något definitivt som lätt kan avgränsas. Detta blir istället metodens uppgift. Samtidigt delar denna teori upp processen på ett relativt tydligt och begripligt sätt. I beslutets centrum ligger ett ställningstagande, först att samla in relevanta data, sedan att styra in denna till att bli olika handlingsalternativ, avväga mellan dessa, ta fram det bästa för att sedan verkställa. Beslutet ska få den konsekvens som var syftet med det innan det genomfördes (Jacobsen et al, 2002. s. 367).

Det enkla sättet att se beslutsfattaren är i enlighet med den mall som är vanligt förekommande i t ex ekonomisk teori, nämligen teorin om den rationelle beslutsfattaren. Denne har perfekt information om ursprungsläget och de mål som skall uppnås och kan därmed besluta det bästa möjliga alternativet med hänsyn till målen sett. Mycket empirisk forskning har gjorts som tyvärr inte stödjer denna enkla modell, utan verkligheten ligger närmare modellen för vad man brukar kalla en begränsat rationell beslutsfattare. Detta innebär att målen snarare är varierande och otydliga, att man värderar några men inte alla möjliga alternativ samt att man väljer det första alternativet som dyker upp som är ”tillräckligt” bra, inte det bästa. I litteraturen föreslås följande modell för människan som begränsat rationell beslutsfattare:

1. Analyserar situationen och försöker bestämma mål
2. Söker information om vissa olika lösningar
3. Bedömer en del alternativ och konsekvenser sekventiellt
4. Väljer första alternativ som ger resultat i förhållande till målen

De definierar denna typ av beslutsbeteende som ”satisfierande”, alltså att det alternativ väljs som är bra nog, ”tillfredsställande”, snarare än det bästa möjliga. Detta gör i sin tur att den ordning i vilken alternativen läggs fram för beslutsfattaren blir än mer viktiga, kanske viktigare än informationen om de olika alternativen (Jacobsen et al, 2002. s. 376). Jacobsen & Thorsvik menar att valet emellan de olika alternativen tar sin grund i olika förutsättningar, dessa sorterar de in i tre kategorier, organisatoriska mål, organisationsstruktur och organisationskultur. Målen för en organisation eller individ är självklart grundläggande för vilka alternativ som beslutas. Frågan är snarare hur klara målen är och hur lätt det är att fatta beslut utifrån dem. Mycket klara, tydliga och bestämda mål kan både förenkla och försvåra beslutsfattandet. De kan vara för snäva och ge för lite handlingsutrymme åt beslutsfattarna. Ofta träffar inte besluten ”mitt i prick” på målen när de ska genomföras i verkligheten, utan en så kallad målförskjutning äger rum (Jacobsen et al, 2002. s. 383). Organisationer med intressekonflikter resulterar istället ofta i vaga och allmänna mål vilket ger försämrade fokus och svårigheter att arbeta i samma riktning. En viktig aspekt att ta i beaktning är således att väga av mellan målens tydlighet och de beslutsfattande individernas manöverutrymme.

De strukturer som finns mellan individer och inom organisationer påverkar naturligtvis också vilka alternativ som beslutas. En aspekt av sådana är vilka beslutsarenor som bör finnas och vem som har tillträde till vilka. När en beslutsarena upprättas bestäms vanligtvis vilket inflytande den skall ha och vilka frågor den skall ansvara för. Detta kan ofta länkas till var denna arena befinner sig i den så kallade beslutshierarkin, ju högre upp i denna hierarki en beslutsarena finns, ju mer inflytande har de personer som deltar i den. Personer högt upp i hierarkin kan ofta dessutom röra sig mellan flera beslutsarenor (Jacobsen et al, 2002. s. 387).

Utanför de mer instrumentella mekanismerna för beslutsfattande finns även det vi kallar för kultur. Olika organisationskulturer har visat sig minst lika viktiga som andra mekanismer för att bestämma vilka beslut som fattas. En speciell kultur kan även den verka båda hämmande och stöttande. Den största kulturella särprägel uppstår ofta i organisationer där spelrummet för olika personligheter är mycket stort, därav kan organisationer med samma mål för verksamheten i praktiken operera mycket olika. (Jacobsen et al, 2002. s. 391).

1.5.2 Verkställande av beslut

Verkställandet av ett beslut har tidigare inte varit så representerat i teoribildningen kring beslutsprocesser. Detta har dock radikalt ändrats och det finns en ständigt växande litteratur kring den process det innebär att implementera beslutet när det väl är fattat. Detta sedan man starkt empiriskt kunnat understödja att beslut

radikalt kan skilja sig från den faktiskt genomförda åtgärden. Anledningar till just sådana verkställighetsproblem kan vara flera.

- Kunskapsunderlaget kan vara otillräckligt. Information saknades angående vilka förutsättningar som var nödvändiga för att beslutet skulle kunna bli verklighet.
- De resurser som behövs för att verkställa beslutet är otillräckliga
- Resurserna är fel sammansatta och inte mobiliserade
- Det uppstår motstånd mot ett beslut efter att det tagits

Ovan nämnda problem beror i olika grad på att individer utanför beslutsarenan gör sig gällande. När andra än de som fattat beslutet skall genomföra det uppstår ofta problem. De verkställande har kanske inte fått information om hur de ska gå tillväga, endast att något skall genomföras. Flera kommunikationsled kan leda till förvrängd information. Det kan även förhålla sig så att verkställare är av annan uppfattning än beslutsfattarna och helt sonika vägrar genomföra ett beslut av olika anledningar. (Jacobsen et al, 2002. s. 402-403)

Vissa beslut är dock inte till för att genomföras. Poängen med sådana beslut är snarare att visa vad man tycker eller visa bestämdhet och handlingskraft, dock utan att handla i någon nämnvärd utsträckning. Jacobsen & Thorsvik gör därför en uppdelning i hur beslut bör värderas, nämligen efter sin instrumentella verkan och sin symboliska verkan (Jacobsen et al, 2002. s. 403).. Symboliska beslut kan ha en samlande och enande verkan, samt påskynda förändringar både inom och utom en organisation. I huvudsak organisationskulturen kan komma att påverkas av symboliska beslut, snarare än den mer formaliserade beslutsprocessen på grund av stelare regelverk osv. Samtidigt kan sådant agerande även vara ett sätt att komma undan jobbiga beslut genom att inte åstadkomma någon verklig förändring eller åtgärd, utan endast signalera att något händer trots att det inte gör det. Ibland vill t ex politiker indikera handlingskraft för att visa sina väljare att de tar ansvar, samtidigt som detta i praktiken skulle kunna innebära att konflikter skulle komma upp till ytan. I en sådan situation är symboliska beslut mycket vanliga.

Det finns även frågor som inte önskas leda till ens debatt eller beslut. Genom att inte ens ta något beslut i en sådan fråga kan frågan hållas borta från dagordningen, ett så kallat icke-beslut. Detta kan göra att folk glömmer frågan eller att man kan skjuta på den. Frågan kan vara av känslig natur och man anser att ett utagerande eller en debatt kring frågan skulle skada någon. Ett av de mest kända exemplen på detta i svensk politik är den svenska tullstriden där riksdagsmännen ini det sista försökte hålla frågan borta från dagordningen. (not Lewin, Leif, 2000. s. 63) Strategin brast dock så småningom, men strategin är beprövad och vanlig i många beslutsfattande sammanhang även idag.

2 Bakgrund – graffiti i Sverige

Graffiti och klotter är två svårdefinierbara termer. Ursprungligen kommer begreppet graffiti från grekiskans ”grapho” som betyder skriva (Hermansson, Kristina, 2003). Modern graffiti kan dock innehålla både text och bild. Klottra är däremot (Svenska Akademiens Ordlista, 2002) ”att skriva eller rita slarvigt”. Definitionerna av begreppen graffiti och klotter kan alltså här tolkas som att det är hur mycket arbete som ligger bakom verket som avgör vad det ska kallas. Oftast kallas dock tags (signaturer) för klotter trots att det ofta ligger mycket övning och arbete bakom dessa.

Den definition av graffiti som kommer att gälla i resten av arbetet är således TTP-graffiti, alltså både tags (signaturer), throw-ups (snabba mkt enkla målningar) och pieces (hela målningar). Graffiti kom till i slutet på 60-talet i USA. Efter att fenomenet börjat med att vissa skrivit sina namn på byggnader i Pennsylvania och Philadelphia, kom det till New York och utvecklades till en tävlan om att synas på flest ställen. Taggen kom för att signaturen skulle sticka ut i konkurrensen aktiva emellan och har stannat inom kulturen sedan dess. Den utvecklades sedan i form av tjocklek till throw-up och med användandet av flera färger och skuggningar till det som kallas piece, det vill säga en hel målning. (@149st, 2003.) Även bildmotiv är vanligt förekommande inom graffiti idag. Graffiti utvecklades under 70-talet som en del av hiphopkulturen. Då och kanske än mer nu är denna kultur en mycket maskulin företeelse vilket gjort att det är mycket färre tjejer som målar än killar. Aktiva tjejer har dock alltid funnits i viss mån.

Sverige nåddes av graffiti främst genom filmer som behandlade fenomenet och de första målningarna dök upp kring 1984. Åren 1985-1986 växer hela hiphoprörelsen i Sverige kraftigt och därmed antalet utövare av graffiti. Den främsta koncentrationen är i Stockholm, Göteborg, Västerås, Uppsala och Malmö, men intresset ökar även runtom i landet i övrigt. Efter en kort men mycket högljudd debatt om graffiti på tunnelbanan i Stockholm kring 1987 trappar SL upp saneringen och sätter in vakter från vaktbolag för att hindra målandet. (Jacobson, Staffan, 1996. s. 171) Perioden efteråt kännetecknas av olika försök med lagliga väggar och graffitiskolor, främst i Stockholmsområdet, men även på andra håll i landet. De får dock alltid bara verka korta perioder och stängs sedan ner, trots att olaglig graffiti i stort sett alla försök minskat i det område verksamheten förts. (Jacobson, Staffan, 1996. s. 172-173)

3 Aktörsdimensionen

3.1 Fallet Norrköping

Norrköping som gammal industristad har en stadskärna med flera kulturminnesmärkta byggnader. Graffiti kom till Norrköping i slutet av 80-talet för att sedan eskalera i centrum under början av 90-talet. Bombning och tags blev vanligt och kostnaderna för att sanera klotter ökade under perioden. I början av 90-talet var olaglig graffiti mycket vanligt förekommande i centrala staden, särskilt i form av tags (Karlsson, Håkan 2005-06-09) Dessa hamnade ofta även på sådana byggnader av kulturellt värde för staden.

Då utövandet självklart var olagligt var under denna period de enda aktörerna i frågan utövarna och polisen. Kring 1993 hade frågan ännu inte hamnat på politisk nivå och de politiskt tillsatta i Norrköpings Kommun hade ingen särskild handlingsplan eller fokus på graffitiproblematiken. Någon större debatt hos allmänheten hade heller inte hunnit ta fart. Håkan Karlsson var vid tidpunkten anställd tjänsteman på Kommundelsnämnd City i Norrköpings Kommun. Samtidigt satt han med i BRÅ (brottsförebyggande rådet) i Norrköping. Genom arbetet i rådet och egna erfarenheter var han medveten om den ökande graden av olaglig graffiti och dess kostnader i city (Karlsson, Håkan 2005-06-09).

Håkan Karlsson ansåg att bötfällande och polisåtgärder inte hade lyckats minska det olagliga målandet, utan hans eget perspektiv var att se målandet som ett fritidsintresse från utövarnas sida snarare än ett uttryck för kriminalitet och missanpassning. På egen hand hade han idéer till ett antal åtgärder som han ansåg skulle kunna minska olaglig graffiti. Om man på något sätt kunde fånga upp de aktiva målarna skulle man kunna erbjuda dem att utveckla sitt målände inom ramen för fritidsverksamheten i kommunen, alltså någon form av graffitiskola. I kombination med detta skulle man kunna försöka hitta väggar där målände kunde få vara tillåtet och uppmuntra målände på sådana lagliga ytor (Karlsson, Håkan 2005-06-09).

På grund av dessa tankebanor valde Håkan att inte ta upp graffitifrågan i BRÅ då den ansågs snarare ha med fritid snarare än brott att göra. Håkan kände dessutom till en målare som sysslade med graffiti som kallades Bobban och startade en diskussion med honom kring detta. Planen som kom fram var att försöka samla ihop målarna och hjälpa dem att utveckla sitt måleri från tags till pieces, dvs riktiga målningar och planera dessa. (Karlsson, Håkan, 2005-08-02) För att kunna arbeta vidare med sina idéer och få dem förankrade politiskt vände sig helt enkelt Håkan direkt till Jan-Olov Johnsson, socialdemokratiskt

kommunalråd med ansvar för miljö och stadsplaneringsfrågor. Dem emellan uppstod ett ömsesidigt förtroende och förlitan på att detta var en bra väg att gå (Jonsson, Jan-Olov, 2005-07-19).

Åtgärds paketet skulle alltså innebära en graffitiskola där lärarna själva hade varit aktiva målare, samt överenskomna väggar där målarna inom ramen för verksamheten skulle få måla lagligt. En viktig poäng ansågs vara att målningarna inte låg undanskymda utan till allmän beskådning då en stor vikt bakom målarnas agerande ansågs vara att få synas och ta plats i det offentliga rummet.

Men för att planen skulle kunna fungera menade Håkan att fler aktörer måste ”vara med på tåget” (Karlsson, Håkan 2005-06-09). Han var med på en träff med kommunalrådsenheten där han presenterade sin plan (Jonsson, Jan-Olov, 2005-07-19). Planen presenterades sedan vidare av Jan-Olov Svahn – företrädare för fastighetsägarföreningen - inför fastighetsägarna. Flera var oroliga, men lät sig övertalas (Jonsson, Jan-Olov, 2005-07-19). Även bland företrädare för sociala myndigheter och polisen var flera oroliga över att det hela skulle gå överstyr om de aktiva utbildades och att istället hela centrum skulle målas olagligt i så fall. Men man gick med på att införa verksamheten på försök. Efter förfrågan upplät Fastighetskontoret en lokal i kvarteret Knäppingsborg i Norrköping till att bli graffitiskola (Karlsson, Håkan, 2005-08-02). Fastighetsägarföreningen bistod med pengar, som dock mest kom från kommunalstyrelsen City, för att finansiera den fortlöpande verksamheten.

Graffitiskolan lyckades bli godkänd som ALU-projekt och de fyra lärarna som anställdes fick då ALU-anställningar. Alla fyra var kända graffitimålare i Norrköping. I sin tur fick dessa fyra med sig uppemot 40 aktiva målare (Karlsson, Håkan 2005-06-09) och började utbilda dem i graffitikonst med betoning på målandet, snarare än tags. Samtidigt visste man om ett stort område i hamnen som utsatts mycket för klotter, nämligen en mur som var närmare 700 meter lång. Efter att de aktiva i graffitiutbildningen tagit kontakt med Hamnkontoret erbjöds de av kontoret att använda hela muren runt kollagret i hamnen som laglig vägg. Samarbetet fungerade ditintills väl utan att någon aktör hittills känt sig förbisedd eller hoppat av samarbetet.

3.2 Fallet Göteborg

”Göteborg har en historia av tolerans när det kommer till graffiti frågan” säger Johan Öberg, sittande i styrelsen för nuvarande föreningen Kulturprojekt Röda Sten. Pannhuset vid Röda Sten arrenderas till föreningen av Fastighetskontoret i Göteborg. Byggnaden tjänar under föreningen som centrum för verksamheter som utställningar, kafé och konserter bland annat. (Öberg, Johan, 2005-06-28) Huset ligger precis vid hamninloppet under Älvsborgsbron på fastlandet. Johan berättar vidare att man förr i tiden, särskilt innan friidrotts-VM 1995 delade ut färg till ungdomar just för att måla och dekorera tunnlar och liknande, men att denna avslappnade attityd nu avtagit märkbart (Öberg, Johan, 2005-06-28). Graffitin

kom till Göteborg kring 1985 då man började måla brofästen och dylikt men sällan spårvagnar och tåg. Vanligt var dock att spårvagnarna utsattes för tags på insidan. Vid den tiden menade man dock från Göteborgs Spårvägars sida att den bästa taktiken för att hålla tillbaka den olagliga graffitin var att hålla låg profil och inte öka spänningsmomentet (Jacobson, Staffan, 1996. s. 194).

Stiftelsen Röda Sten som föreningen tidigare hette, är en aktör som senare kom att visa sig mycket viktig när det kommer till förhållningssättet till graffiti i Göteborg. Stiftelsen började ta sin form redan 1992, då vänsterpartisten i kommunfullmäktige Per Hållén motionerade om att utreda möjligheterna till att göra Pannhuset vid Röda Sten till ”ett göteborgskt Louisiana” (Röda Sten Historik) det vill säga det danska museet för modern konst. Projektet lovades praktiskt och ideellt stöd och 1994 grundades Stiftelsen Röda Sten vars uppdrag var att verka för ett kulturcentra i området. Samtidigt avslogs statsbyggnadskontorets plan för att kontoriserar hela området (Röda Sten Historik).

Därmed ställde sig Kommunfullmäktige förslaget att istället göra Pannhuset vid Röda Sten till konst- och kulturlokal. Under 1995 och 1996 tillströmmar allt fler donationer och med det ökar även antalet kulturarrangemang på Röda Sten. Men 1997 sa Fastighetsnämnden upp sitt uthyrningsavtal med föreningen och hävdade istället att de skulle riva byggnaden, något som ledde till en opinionsstorm och namnunderskrifter samlas in i rasande takt. Rivningen stoppades och kulturnämnden i Göteborg kommer in som en viktig aktör. Från och med nu skall all kommunikation mellan kulturföreningen Röda Sten och kommunen skötas genom kulturnämnden istället. 1999-2000 renoverades slutligen Pannhuset och återinvigdes. (Röda Sten Historik)

De aktiva målarna finns dock hela tiden omkring Röda Sten. Brofästet är exempelvis en plats för ett antal hiphopjams särskilt under slutet av 90-talet, men inte inom verksamheten för Kulturprojekt Röda Sten. Styrelsens syn var här att huset innan Föreningen Kulturprojekt Röda Sten bildades tillhörde graffitimålarna, eftersom de hade sitt tillhåll där och hade målat precis hela huset. Därför ansåg man sig inte vilja polisanmäla i inledningsskedet. Bland de som ogillade olagligt målning var förutom polisen också Trafiknämnden och Trafikkontoret, vars agerande i frågan kommer att behandlas närmare i nästa dimension.

3.3 Jämförelse av aktörsdimensionen

Redan här gör sig skillnader uppenbara mellan hur graffitin hanteras i Norrköping gentemot Göteborg. I Göteborg är målandet något som bara inträffar, aktörerna förefaller till en början endast vara målarna själva och de verkar göra som de vill. Polisen har dittills inte agerat på styrelsens beteende, i övrigt känner vi inte till deras agerande, även om det är troligt att de redan spanade på Röda Sten. Samtidigt hade de ansvariga för Föreningen Kulturprojekt Röda Sten inget emot att området var fullt av graffiti, i alla fall var de inte beredda att agera nämnvärt. Kvar finns målarna, men att tro att de själva skulle börja anmäla sina egna

målningar verkar väl tämligen osannolikt. De i längre fram viktiga aktörerna Trafiknämnden och Trafikkontoret är hittills tysta. I detta vakuum börjar dock flera aktörer *betrakta* Pannhuset som lagligt att måla på. (Hållén, Per, 2005-08-15) Men det finns andra stora skillnader mellan fallen.

I Norrköping ingick hanteringen av graffiti i en välformulerad idé om ett projekt, som dessutom presenterades för så många aktörer som möjligt vilka kunde tänkas vara intresserade av en lösning på frågan med illegal graffiti. I förhoppningen om att projektet skulle lyckas sökte Håkan Karlsson upp olika tänkbara aktörer för att skapa en bred överenskommelse i framtiden och övertalar dessa att gå med på idéerna som en lösning på problemet. Projektet var genom kommunalrådet Jan-Olov Johnssons godkännande också till viss del förankrat i den politiska styrelsen i staden. Däremot hade frågan inte varit uppe för diskussion inom de politiska partierna i staden eller diskuterats mellan dem. Istället så hade det hela skötts mer eller mindre med hjälp av Håkan Karlssons egna initiativ, det vill säga på en ren tjänstemannanivå. Samarbetet med alla aktörer gick därmed genom honom.

I Göteborg verkar det mesta ha uppstått som en slump. Att platsen redan tillhörde målarna på ett inofficiellt plan, samt ingen vilja från de styrande i Kulturföreningen Röda Sten att agera nämnvärt bidrog till att graffiti inte sågs som en fråga om varken ungdomars fritid eller ungdomars skadegörelse. Kommunikationen och ansvarsfrågan känns som någorlunda tydlig och utagerad i Norrköping medan de olika aktörerna i Göteborg inte verkar diskutera sina ståndpunkter med varandra överhuvudtaget. Detta ska visa sig senare leda till mer konflikt i fallet Göteborg.

4 Processdimensionen

4.1 Fallet Norrköping

I Norrköping fortsatte verksamheten, med allt mindre direkt styrning av Håkan Karlsson. De ansvariga på graffitiskolan började i stället allt mer styra verksamheten själva. Skolan utvecklades sedan i bredare inriktning genom att omfatta fler delar av hiphopkulturen än graffiti. Man införde turntablism²- och breakdance-utbildningar och utrustning köptes in till ljudanläggningar för att skapa egen musik (Karlsson, Håkan 2005-06-09). I och med kontakterna med affärsidkarna och fastighetsägarna blev skolan även inbjuden att medverka i en marknadsdag i juni 1995, då man målade spånskivor mitt på Drottninggatan, något som var uppskattat hos allmänheten. (Karlsson, Håkan 2005-08-02)

Håkan hade även kontakt med gatuchefen i Norrköping och diskuterade huruvida man kunde upplåta olika gångtunnlar för laglig målning, vilket godtogs. När man tagit reda på att väggen tålde färgen fick målarna visa sina skisser och sedan måla tunnlarna. Beställningar på väggmålningar gjordes sedan också av kommunen på andra håll i stan, till exempel på Garvaregatan och vid Centralbadet (Karlsson, Håkan 2005-08-02). Även här var målningarna planerade, det var alltså inte i dessa fall fråga om några helt lagliga väggar där de fick måla helt efter eget bevåg.

1996 tvingades dock graffitiskolan flytta efter påtryckningar från den ”seriösa näringsverksamheten” i huset. Håkan är av åsikten att invändningen berodde på att kunderna inte ville möta dessa ”konstigt klädda ungdomar i trappan”, dock lyckades man hitta en annan lokal där verksamheten kunde fortsätta. (Karlsson, Håkan 2005-08-02). I de nya lokalerna kunde verksamheten utökas ytterligare med café, dansgolv och en målarverkstad, allt ordnade de ansvariga själva.

Inte bara kommunen ägnade sig åt att beställa graffitimålningar från skolan. Även flera privata fastighetsbolag kom att beställa målningar, exempelvis Centricshusets baksida som målades i samband med en stor Hiphop-festival 1998. Festivalen besöktes av över 1000 personer från hela landet. Innan festivalen skulle anordnas blev återigen flera av de samarbetande aktörerna, främst Fastighetsägarföreningen och polisen oroliga, men även aktörer som Banverket och SJ. Man trodde att respekten för att främst måla på de lagliga väggarna inte

² Turntable=skivspelare. Turntablism=När man med handen drar skivan fram och tillbaka i olika hastighet på skivspelaren, samt använder en mixer, för att få fram nya ljud och nya rytmer.

skulle vara lika stor hos besökarna som hos de aktiva i Norrköping. Men efter festivalen hade endast en enda fastighetsägare drabbats av klotter under festivalen (Jonsson, Jan-Olov, 2005-07-19), något som trots sin ringa grad sågs som ett misslyckande.

4.2 Fallet Göteborg

September år 2000 invigs Röda Stens konsthall (Röda Sten Historik). Vid invigningen var redan husets väggar fulla av graffiti. Då blev styrelsen för Röda Sten tillfrågade av två målare om de under kontrollerade former kunde få måla på södra fasaden av Pannhuset. De lovade att endast begränsa sitt målade dit (Hållén, Per, 2005-08-15), vilket Röda Stens styrelse då beslutade om i en policy som gick ut på att södra fasaden på huset skulle vara ok att måla på. Detta hölls aldrig riktigt, huset låg för avskilt samtidigt som målarna hade etablerat sig på platsen och målandet fortsatte på alla fyra väggarna (Öberg, Johan, 2005-06-28). Att själva ställa sig och sanera dessa var från Röda Stens styrelse långt ifrån ekonomiskt hållbart med den budget de hade. Det var heller inte direkt önskvärt att sanera eller polisanmäla. ”Och att sätta upp kameror eller dylikt hade bara varit barnsligt” menar Johan Öberg i styrelsen. Synen hos styrelsen var till stor del att huset historiskt sett hört till graffiti målarna, varför hänsyn även bör tas till dem. De sittande i styrelsen hade dock något olika åsikter och inställning till graffiti som mer generellt fenomen, men flera ansåg att graffiti hade ett kulturellt värde. Mer ense var man om att man ville bygga en god relation med de ungdomar som målade på området (Öberg, Johan, 2005-06-28) och därför inte vara aggressiv och avvisande. Detta ledde dock istället till att man inte gick ut med problematiken kring frågan och kontaktade andra för att skapa en överenskommelse. Vilken aktörs uppdrag det borde ha varit att skapa ett samarbete kan man dock tvista om. Ingen övrig aktör verkade vilja agera mot den toleranta hållningen gentemot graffiti målarna.

Verksamheten förflöt på pannhuset vid Röda Sten under 2001 och 2002. Inomhus hölls som avsett föreställningar med konst, dans och annan kultur. På utsidan ändrades hela tiden utseendet på huset då graffiti målades och målades över kontinuerligt under okontrollerade former. Röda Sten fotograferar även väggarna med jämna mellanrum och dessa foton sparas och läggs ut på Röda Stens hemsida, varifrån man kan följa utvecklingen av väggarna (Se www.rodasten.com). Samtidigt ligger policyn från år 2000 fast enligt styrelsen att det inte är tillåtet att måla på de andra fasaderna. Under perioden spanar enligt uppgift polisen från och till på Röda Sten. Polisen vill inte uttala sig i vilken omfattning och form man arbetat på Röda Sten (Kullmyr, Emelie, 2005-08-15), men engagemanget från polisens sida verkar inte överväldigande. Särskilt att döma av hur mycket som målas på Pannhuset denna period verkar den upplevda risken för målarna att åka fast liten.

2003 var Johan Öberg med på ett möte tillsammans med klottergruppen inom Polisen samt med fastighetskontoret. Då anfördes styrelsens beslut om att endast tillåta målning på södra fasaden. Något beslut på hur man sedan skulle gå tillväga för att uppnå detta togs dock inte. 2003 växte en idé fram mellan Meira D Ahmemulic från Valands Konstakademi och Röda Sten att ha någon form av utställning som inbegrep graffiti (Öberg, Johan, 2005-06-28). Projektet kom att kallas Everwanting Streets och var menat att visa på de stora möjligheterna med, och frågorna kring det offentliga rummet (Everwanting Streets, 2004). Projektet innehöll upprättandet av flera väggar för graffiti, dock tillfälliga väggar, där kända konstnärer och graffiti målare skulle få göra och visa sina verk. Styrelsen var mycket positiv till projektet, då det förväntades ge en social kontext till Röda Sten (Öberg, Johan, 2005-06-28) genom att knyta konsten till gatan och det offentliga rummet. Göteborg & Co var de första som utredde Everwanting Streets. Deras utlåtande var att det var ett seriöst projekt, vilket även Kulturnämnden var enig om. Utställningen var stor, den ägde även rum i Bergsjön förutom Röda Sten och över 50 konstnärer kom då till Göteborg. Samtidigt som seminarium om det offentliga rummet hölls inne på Pannhuset vid Röda Sten målades det utanför som en del i utställningen. Detta menar dock ordförande för kulturnämnden Evelina Tokarczyk var tillåtet inom ramen för projektet (Tokarczyk, Evelina, 2005-06-21). Under tiden utställningen varade fortsatte alltså målandet och när den var avslutad kom ett brev från Trafiknämnden till Kulturnämnden som beviljat projektet. Brevet var mycket kritiskt till arrangemanget som ansågs ha inneburit mer klotter på spårvagnar och bussar. Trafiknämnden ifrågasatte det lämpliga i att ett sådant projekt stöddes med kommunala pengar. Denna kritik och diskussion dök alltså upp först efter att Everwanting Streets var genomfört. Vid ett möte i Kulturnämnden under hösten togs frågan upp och majoriteten av ledamöterna tyckte då fortfarande att Everwanting Streets var rätt. Samtidigt menade man att Röda Sten hade rätt att bestämma över verksamheten själva så som fristående förening (Nilsson, Vivi-ann, 2005-07-27).

I december 2004 skickar några klotterpoliserna en skrivelse till kommunstyrelsen där de i mycket aggressiva ordalag fördömer toleransen mot målandet på Röda Sten. Röda Sten kallas "en varböld" och de förespråkar en fullständig sanering av hela området från graffiti och att graffiti kurser eller liknande åtgärder förbjuds. (Bergström, Hans, et al, 2004.) Detta går ut till kommunstyrelsen och snart kommer en skrivelse även från Trafikkontoret där "lagligt klottrande" som målandet vid Röda Sten anses vara, fördöms, dock med ett mer sansat språk. I deras brev framgår inte lika tydligt vilka åtgärder de anser att Röda Sten eller kulturnämnden bör ta till, men de anser sig hitta ett bekräftat samband byggt på egen statistik mellan Everwanting Streets sommaren 2004 och en ökad andel spårvagnar med olaglig graffiti på under samma period (Blomqvist, Leif et al, 2004).

Motreaktionerna kommer snart från kulturförvaltningen som skriver ett genmäle. De är upprörda av polisens tilltag, men även av att inga åklagare skrivit under brevet utan att det närmast verkar som de tre poliserna endast yppar sin egen åsikt. De svarar att Röda Sten och Everwanting Streets inte tillåter olagligt klotter eller graffiti samt att det inte är lagligt att måla på Röda Sten. (Wopenka,

Bibbi, 2005) Den 16:e januari håller Röda Stens styrelse ett extrainsatt möte för att diskutera breven de fått från klotterpolisen och trafiknämnden (Röda Stens styrelse, 2005. ”Kommentar...”). De beslutar att inte JO-anmäla poliserna för vad i så fall skulle ha varit någon form av tjänstefel, vilket dock inte var ett helt enhälligt beslut. De går ut med en skrivelse där de även vill inbjuda till dialog med fastighetskontoret angående fasadernas fortsatta utformning samt ifrågasätter sambandet mellan graffiti på Röda Sten och ökat klotter på andra platser. (Röda Stens styrelse, 2005. ”Kommentar...”). I ett mer utförligt brev redogör senare styrelsen mer för sina ståndpunkter:

1. Att man inte kan förbjuda en konstart såsom graffiti
2. Att de är emot alla former av vandalism
3. De erkänner att problematiken inte diskuterats med de aktiva målarna på Röda Sten, men att de önskar uppta en dialog med dem.
4. Att nolltolerans skapar konfrontation som förstör det andliga klimatet i Göteborg (Röda Stens styrelse, 2005. ”Om graffiti...”)

Den 25:e januari tas även frågan upp i kulturnämnden. De uttalar att även de ”tar avstånd från all [...] skadegörelse i form av klotter”, för att sedan ge presidiet uppdrag att ta fram förslag till åtgärder för att motverka klotter och upprätta en dialog med de berörda parterna (Kulturnämnden, 2005-01-25). Röda Stens styrelse presenterar sin lösning att det endast skall vara tillåtet att måla den sk graffiti draken bakom Pannhuset, som där ska få visa på ett konstverk i ständig förändring. (Christersdotter, Mia, 2005-08-11). Nämnden menar att man nu hela tiden för ”en diskussion med Röda Sten” om graffiti målområdet kontra kulturvärden genom Per Hållén som sitter i både styrelsen för Röda Sten och i Kulturnämnden (Tokarczyk, Ewelina, 2005-06-21). Enligt flera av de intervjuade verkar nu den övriga diskussionen peka i riktning mot att diskutera frågan vidare aktörerna emellan för att förhoppningsvis försöka lösa problemet gemensamt.

4.3 Jämförelse av processdimensionen

Det fortlöpande arbetet som initierats av Håkan Karlsson i Norrköping verkade till stor del fungera smidigt när det kom till kommunikationen aktörerna emellan. Det fanns genom Håkan som spindeln i nätet en viktig länk för kommunikation, och åsikter ventilerades relativt öppet. Den breda överenskommelsen och samordningen av alla olika instanser verkade fungera. Graffiti skolan verkar bli mer autonom ju längre de fick arbeta och förtroendet byggdes successivt upp mellan dem och de andra aktörerna. Håkan verkar även vara en viktig länk vad gäller beställningsverksamheten som målarna involveras i. Attityden från kommunens olika instanser och även det privata näringslivet verkar vara toleranta till att måla olika ytor med graffiti och till och med beredda att betala för att det. Det enda exemplet på intolerans verkar väl vara trycket på att graffiti skolan skulle flytta, men detta berodde enligt Håkan Karlsson snarare på människorna än på

målandet. En annan aspekt är dock att de pieces eller målningar som gjorts i Norrköping till skillnad från det som målas på Röda Sten är ganska detaljstyrda. Först efter att skisserna till målningarna granskats så lät man målarna från Canslit måla väggarna. Väggarna är alltså inte helt fria för vem som helst att måla, med undantag av den 700m långa muren i hamnen.

På Röda Sten hävdas istället målandet vara olagligt, först på alla fasader utom den södra, sedan hävdas hela huset vara olagligt av kulturnämnden (Tokarczyk, Ewelina, 2005-06-21). Vad som gäller verkar egentligen ingen veta. En viss oenighet i styrelsen vad gäller vilken ståndpunkt man skall inta, kombinerat med ovilja att ta upp frågan leder till att målarna har relativt fritt spelrum då inget aktivt hotar dem i deras aktiviteter. Oviljan menar styrelsen i Röda Stens ordförande Per Hållén kan bero på just de stridigheter som man trodde skulle komma upp till ytan om skillnaden i syn på graffiti plötsligt skulle blottas. Frågan om graffiti var ett så pass hett ämne att det skulle skapa för mycket konflikt (Hållén, Per, 2005-08-15). Det enda hotet för målarna på Röda Sten, polisen, verkar denna period lysa med relativt frånvaro, dock vet vi inte i vilken omfattning som spaningar på Röda Sten genomförs och om de leder till verkliga åtal för målningar på andra ställen. Men målarna själva verkar inte särskilt rädda. Flera jag intervjuat berättar att polisen spanar i området från och till, men trots att inte polisen själva kan gå ut med detta så verkar de i alla fall medvetna om att det olagliga målandet fortgår på Röda Sten (Bergström, Hans, et al, 2004.). När det kommer till kommunikation mellan de berörda fast något mer formella aktörerna, såsom trafiknämnden och polisen verkar knappt existera överhuvudtaget i början av perioden. De enda med ett någorlunda tydligt utbyte av information och åsikter är till synes Röda Sten och kulturnämnden. Den verkningslösa policyn om målning på Södra Fasaden verkar inte möta någon kritik från någon instans när den bara lämnas därhän. Inte förrän Everwanting Streets sommaren 2004. Då vaknar plötsligt en debatt mellan flera aktörer, som hela tiden förs på ett formellt sätt, via skrivelser och dylikt, men samtidigt också ett aggressivt sätt där konfrontation gör sig gällande snarare än diskussion. Mot slutet av perioden sker dock inbjudan till dialog mellan berörda aktörer från både Röda Stens styrelse samt Kulturnämnden, något som kan betraktas som något av en stor förändring i förhållningssätt till frågan.

Samarbetet verkar dock ha svajat något lite även i Norrköping, då aktörerna visade på nervositet vid flera tillfällen. Detta tar dock aldrig överhanden för agerandet, ingen försökte slå sig ur det samarbete som funnits utan man möttes på halva vägen. Tack vare inbjudningarna till dialog i fallet Göteborg framåt slutet av den granskade perioden blir skillnaderna inte fullt lika stora i slutet som i början av perioden, när det kommer till de två städernas förhållningssätt till graffiti.

5 Effektdimensionen

5.1 Fallet Norrköping

Norrköpingexemplet tas ofta upp i graffitidebatten i Sverige som bevis på att olaglig graffiti minskar med hjälp av toleranta metoder som ovan beskrivna. Brottsförebyggande rådet för statistik över antalet anmälda klotterbrott från och med 1996, vilket gör att det inte finns data som täcker den första tiden för projektet, då det initierades under 1994. Nedgången i olaglig graffiti gentemot innan projektet verkar dock ha ett relativt starkt empiriskt stöd: den illegala graffitin nådde en märkbar nedgång hävdar de som har intervjuats (Karlsson, Håkan 2005-06-09)(Jonsson, Jan-Olov, 2005-07-19)(Karlsson, Håkan, 2005-08-02).

5.2 Fallet Göteborg

I Göteborg är oenigheten bra mycket större beroende på vem man frågar om olaglig graffiti ökar eller minskar och vad detta beror på. Målandet som har fortgått på Pannhusets väggar kan svårligen länkas till något bevisat ökat klottrande då huset funnits där så länge. Faktum är dock att olagligt klotter ökat rejält i Göteborg under 2000-talet. Mätningar av klotter på spårvagnarna görs regelbundet och det finns statistik som visar på ökat klotter under sommaren 2004 (då Everwanting Streets ägde rum) jämfört med andra somrar (Bergström, Hans, et al, 2004.). Sambandet är dock svårbedömt.

5.3 Jämförelse av effektdimensionen

Effekterna på den olagliga graffitin kan rent empiriskt sägas vara en minskning i Norrköping från att projektet initierades kring 1994. Statistik saknas i båda fallen för åren 1993-95 men enligt flera bekräftade källor var så fallet (Karlsson, Håkan 2005-06-09)(Jonsson, Jan-Olov, 2005-07-19)(Karlsson, Håkan, 2005-08-02).

Enligt Brottsförebyggande Rådets statistik under perioden 1996-98 fortsatte minskningen under denna period som framgår av tabellen nedan från 118 till 50. Hur mycket av denna minskning som direkt kan härledas till den lagliga graffitiverksamheten är dock inte säkert.

Anmälda brott

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Göteborg kommun									
Skadegörelse, grov skadegörelse, åverkan									
Klotter	251	263	1 387	787	1 188	1 797	4 666	3 827	2 829
Norrköping kommun									
Skadegörelse, grov skadegörelse, åverkan									
Klotter	118	59	50	60	74	108	57	106	77

I fallet med Göteborgs kommun är det på grund av kommunens storlek till ytan och övriga målarmöjligheter än svårare att bevisa ett kausalt samband mellan Röda Stens toleranta hållning till målandet och statistiken. Detta för att siffrorna är så varierande, samt att det har målats regelbundet på Pannhuset under precis hela perioden som statistik har förts. Det finns alltså inte ett lika klart början och slut som i fallet Norrköping. Statistiken visar dock att antalet anmälda klotterbrott har ökat kraftigt i Göteborg under några år på 1990- och 2000-talet. Under året för Everwanting Streets, 2004, kan ingen självklar ökning ses, denna finns dock enligt Trafiknämnden i deras statistik över andelen klottrade vagnar i procent under sommaren (Bergström, Hans, et al, 2004.) Norrköpings siffror ligger mycket mer stabilt. Till dags dato är verksamheten kring Canslit i Norrköping fortfarande igång.

6 Slutdiskussion

Hur kan dessa två illustrationer då förklaras utifrån de teorier kring beslut och organisation som togs upp i teoriavsnittet? Den känsla som gör sig gällande ganska snart när man börjar bearbeta empirin är att det i de beslut som styrelsen i Röda Sten tar under den granskade perioden verkar hela tiden verkar finnas en vaghet. De intentioner och åsikter som förklaras utförligt och noggrant av olika styrelseledamöter under mina intervjuer och formuleras i brev, av dem hittar man sedan ingen direkt data om faktiska förslag att arbeta vidare på. När sedan den stora provokationen kommer i form av det aggressiva brevet från klotterpolisens brister fördämningarna, något som verkar fungerat liknande från klotterpolisens sida. Men när man efteråt ska börja agera mer öppet så är det inte så många stora, handlingskraftiga beslut som kommer fram i olika skrivelser heller.

En teoretisk anknytning till dessa händelser skulle kunna vara att styrelsen för Röda Sten vid flera tillfällen fattade icke-beslut för att hindra frågan om målandet på Pannhusets väggar från att komma upp och skapa konflikt. När sedan detta inte längre gick och konflikten var ett faktum verkar de mer symboliska besluten vid. Man redogör genom skrivelser för sina åsikter i ett flertal frågor snarare, till exempel sin syn på skadegörelse, men redovisar ingen direkt plan för hur man skall gå tillväga härnäst. Policyn som antogs för att hindra människor från att måla på Pannhuset förutom just södra fasaden kan i det närmaste ses som ett symboliskt beslut. Med detta menar jag att man vill verka fastställa konkreta regler, men är inte särskilt benägen att följa upp dem med någon form av konsekvens. Detta kan bero på att man inte vill, men även på att man helt enkelt inte har befogenhet eller resurser att göra det. Ett sådant agerande behöver inte enbart vara av ondo. Istället kan redogörelser av ståndpunkter som i Röda Sten-styrelsens brev (Wopenka, Bibbi, 2005) verka som en väg in till konkret handling genom en inbjudan till dialog. Att styrelsen var obenägen att ventilerat sina åsikter kan eventuellt berott på att man var relativt ense om att graffiti var vackert och då ser man gärna sitt hus fullständigt målat med denna konst. Men här kunde man kanske tänkt sig att Röda Sten som ändå relativt kulturradikal förening i ett tidigare skede skulle ha fastställt sin åsikt att graffiti är vackert, genom någon form av symboliskt beslut, men för att slippa konfrontationen sägs hellre överhuvudtaget ingenting.

Även kulturnämnden tar till stor del symboliska beslut genom sitt genmäle där man berättar att man ”tar avstånd från allt illegalt klotter och graffiti” (Kulturnämnden, 2005-01-25). Man visar en ståndpunkt men tänker ändå inte agera för att polisanmäla, sanera Röda Sten eller dra in bidragen trots att man själv anser det olagligt att måla på Röda Sten. Istället talar man i bredare mening om att ta fram åtgärder för att hindra klotter och ta upp en dialog med berörda parter.

I Norrköpingsfallet är kommunikationen större, mindre formell och verkar ske kontinuerligt mellan kommunen och övriga aktörer, det finns en genomarbetad plan för hur graffitifenomenet ska hanteras och kommunikationen följer mallar för ett förutbestämt och överenskommet samarbete. Teorierna om symboliska beslut och så vidare stämmer inte lika bra på fallet Norrköping. Utspel, möten och arga brev förekom nämligen knappt alls utan formen för arbetet var en helt annan.

Tilliten mellan aktörerna verkar vara stark och ser endast ut att vackla några få gånger. Tilliten verkar så stadig att den skulle kunna tolkas som att det finns en maktsfär inom vilka de styrande aktörerna i Norrköping. I början verkar målarna på graffitiskolan okända i denna maktsfär som styr därav finns inte förtroendet från början hos övriga aktörer, men detta verkar byggas upp eftersom. Senare när tilliten tillfälligt brister hos vissa aktörer på samarbetet är det inte samma målare inblandade, tex när målare väntades komma utifrån till Hiphopfestivalen 1998.

I teoriavsnittet togs även frågan om struktur och kultur upp, något som man kan tro spelade in till viss del i Norrköpingsfallet. Här kan ha funnits en kultur i stadens styrning som byggde på samarbete och förtroende snarare än konfrontation. När väl de aktiva i Canslit tagit sig in på arenan kan de ha blivit accepterade inom denna kultur och därmed kom viljan att samarbeta med dem.

Norrköping och Göteborg är två svenska städer med flera stora skillnader som inte tagits upp inom ramen för denna uppsats. Dessa skillnader kan trots det vara värda att diskutera för att visa på övriga variablers betydelse för skillnaderna i förhållningssätt gentemot graffiti. Storleken är en väsentlig sådan. Göteborg har ca 500 000 invånare medan Norrköping har ca 120 000. Ett projekt som Håkan Karlssons där man ska "fånga upp" så gott som samtliga aktiva målare blir genast svårare i en stad som Göteborg. Trots att Göteborg är uppdelat i småskaliga stadsdelsnämnder så flyttar sig människor flitigt mellan stadsdelarna, särskilt kanske graffitimålare på jakt efter den omålade väggen. Stadsdelsnämnderna hade dessutom ytterligare försvårat ett samarbete. En ensam persons initiativ, så som i Norrköping, hade inte kommit så långt i Göteborg då samarbetet skulle kräva mycket större engagemang och resurser för att samordningen skulle fungera. Detta anser dock jag knappast skulle vara omöjligt, bara mer resurskrävande.

Både olika fenomen och lösningar tenderar också att gå i vågor eller trender. Graffiti går säkerligen som många andra subkulturer upp och ner i popularitet över perioder. Detta borde även märkas på statistiken över olaglig graffiti. Även lösningarna tenderar att gå i trender, som exempel talade för ca 20 år sedan ingen inom svensk politik eller polisväsende om nolltolerans, utan det har kommit som en trend ifrån USA främst.

Den huvudsakliga anledningen till att Canslit och hela projektet i Norrköping skapades var att stävja den olagliga graffitin samt främja den i övrigt. Röda Sten i Göteborg hade däremot inte ambitionen att stävja den olagliga graffitin. Deras huvuduppdrag var istället att vara ett kulturcentrum och kanske spegla och visa kultur snarare än att forma den.

I övrigt kan olika aktörer vara av helt olika åsikt när det kommer till grundläggande värderingar i Norrköping gentemot Göteborg. Om det inom organisationer i sin tur finns olika kulturer som främjar vissa tankesätt så kan ett förslag som en kulturlokal eller en graffitiskola tas emot på vitt skilda sätt. Fallet

kan ha varit att Göteborg har en mycket nolltolerans-ivrande poliskår, vilket till exempel skulle ha gjort implementeringen av ett projekt som Canslit som inkluderade lagliga väggar oerhört svår.

När det gäller att dra lärdom av uppsatsen är en mycket central punkt att våra städer styrs på väldigt olika sätt just när det kommer till dessa nya utmaningar, trots att mycket gamla strukturer och handlingsplaner för andra verksamheter och fenomen ser likadana ut. Kulturyttringar såsom graffiti har inte något självklart regelverk som kan appliceras ungefär likadant överallt. I grunden är nämligen frågan av mycket politisk-ideologisk karaktär, det var ju därför som känslorna svallade i sådan omfattning i Göteborg kring frågan. När Håkan Karlsson däremot tog i frågan var det på tjänstemannanivå och den lyckades med konststycket att hålla sig från politiken. Detta kan även det vara en orsak att frågan sågs som så svårhanterlig i Göteborg, man kunde inte undgå att göra en politisk strid av den om den kom upp på dagordningen. Istället försökte man hålla undan den.

Olika politiska läger tar alltid till sig olika teorier för hur problem ska lösas. Denna ideologiska skiljelinje som kan skönjas vad gäller hur fenomen såsom graffiti bör hanteras är inget som utförligt granskats i detta arbete. Dock kan Norrköpingfallet kanske eventuellt ses som en illustration av att det ideologiska tänkandet genomskådats. När en lösning kom ifrån tjänstemannanivå istället från de politiska lägren och sedan visade sig fungera tillfredsställande för så gott som alla parter så fanns det så klart ingen anledning att skapa strid för sakens skull. Graffitiproblematiken har dock inneburit stora stridigheter på andra håll i landet och i världen. Denna kan säkerligen länkas till olikheter i politiska ideologier och idéströmningar. En mer teoretisk-ideologisk uppsats om var detta är sprunget ur och hur det utvecklats är något som jag själv hade varit mycket intresserad att se vidare forskning om.

7 Referenser

@149st, 2003, History Part 1

<http://www.at149st.com/hpart1.html>

Bergström, Hans – Kullmyr, Emelie – Skoberne, Malin, 2004. Röda Sten – En klottrares orörda oas, <http://www.rodasten.com/graffiti/klotter2.pdf>

Blomqvist, Leif – Rydin, Roland – Johansson, Jonas, 2004. Klotter och Röda Sten <http://www.rodasten.com/klotter3.pdf>

Christersdotter, Mia, verksamhetsledare föreningen kulturprojekt Röda Sten, Göteborg. Intervju 2005-08-11

Everwanting Streets, 2004.

<http://www.rodasten.com/es>

Hermansson, Kristina, 2003. *Vem äger det offentliga rummet* (http://www.alba.nu/Alba5_03/graffiti.html)

Holmgren, Victoria, ”Allt handlar om att synas”, 2004.

Hållén, Per, ordförande föreningen kulturprojekt Röda Sten, styrelsen, Göteborg, ledamot kulturnämnden. Intervju 2005-08-15

Jacobsen, Dag Ingvar – Thorsvik, Jan, 2002. *Hur moderna organisationer fungerar*. Lund: Studentlitteratur

Jacobson, Staffan, 1996. *Den spraymålade bilden – graffitimåleriet som bildform, konströrelse och läroprocess*. Lund: Aerosol Art Archives.

Jonsson, Jan-Olov, fd Kommunalråd, (s), Norrköpings kommun, Norrköping. Intervju 2005-07-19

Karlsson, Håkan, Tjänsteman avd. Fritid, utbildningskontoret, Norrköping, sekreterare i BRÅ. Intervju 2005-06-09

Karlsson, Håkan, 2005-08-02, ”Graffiti eller klotter”, Verksamhetsberättelse Norrköpings Kommun 011-150000

- Kullmyr, Emelie, polis vid Samordningsenheten för klotter, Göteborg. Intervju 2005-08-15
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur
- Magne Holme, Idar – Krohn Solvang, Bengt, 1997. *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur
- Marsh, David – Stoker, Jerry, 2002. *Theory and Methods in Political Science*. Hampshire: Palgrave MacMillan
- Nilsson, Vivi-ann, ordförande kulturnämnden 2000-2004, Göteborg. Intervju 2005-07-27
- Röda Sten Historik, 2000.
<http://www.rodasten.com/arkiv.html#historik>
- Röda Stens styrelse, 2005. Om graffitin på Röda Sten
<http://www.rodasten.com/klotter1.pdf>
- Röda Stens styrelse, 2005. Kommentar från Röda Stens styrelse till den senaste tidens turbulens kring graffitin på Röda Sten
<http://www.rodasten.com/graffiti/klotter5.pdf>
- Svenska Akademien, 2002, *Svenska akademiens ordlista*
- Svenska Dagbladet, Artikel*, 2002-01-10.
<http://www.medicarkivet.se> Sökord: Birgitta Rydell
- Tokarczyk, Ewelina, Ordförande kulturnämnden 2005>, Göteborg. Intervju 2005-06-21
- Wopenka, Bibbi, 2005. Genmäle till artikeln ”Trafiknämnden vill stoppa Röda Stens lagliga graffitivägg”
<http://www.rodasten.com/graffiti/klotter4.doc>
- Kulturnämnden, 2005-01-25, Mötesprotokoll, Göteborg
[http://www.kultur.goteborg.se/prod/kultur/kulturforvaltningen/dalis2.nsf/vyFilArkiv/kn050125.pdf/\\$file/kn050125.pdf](http://www.kultur.goteborg.se/prod/kultur/kulturforvaltningen/dalis2.nsf/vyFilArkiv/kn050125.pdf/$file/kn050125.pdf)
- Öberg, Johan, ledamot föreningen kulturprojekt Röda Sten, styrelsen, Göteborg. Intervju 2005-06-28

8 Bilaga - Intervjumanual

8.1 Aktörs och processansats

Hade du inflytande i hur det här projektet genomfördes?
Vilka andra anser du hade inflytande?

I vilken mån hade du inflytande? På vilket sätt?
I vilken mån hade ni/dem du representerar inflytande? På vilket sätt?

I vilken mån anser du andra hade inflytande? På vilket sätt?

Med vilka motiv/anledningar anser du beslutet fattades?

Vilken var din reaktion på projektet?
Vilken var din institution/grupperings reaktion på projektet?
Vilka var övriga aktörers reaktioner på angående projektet?

Hur agerade du i den process som ledde fram till beslutet?
Hur agerade ni?
Hur agerade andra aktörer?

Hur agerade/reagerade du då beslutet implementerades?
Hur agerade ni?
Hur agerade andra aktörer?

8.2 Effektansats

Vilka effekter anser du uppstod?

Vilka anser du blev effekterna av beslutet och dess implementering?
På polisens agerande?
På de målandes agerande?
Övrigas agerande?